

2. BĂRAN-PESCARU, A. *Parteneriat în educație: familie – școală – comunitate*. București: Editura Aramis, 2004, 80 p. ISBN: 978-9975-48-154-0.
3. BOLBOCEANU, A.; CUCER, A.; FURDUI, E.; BATOG, M. *Rolul părinților și al cadrelor didactice în învățarea copiilor pe tot parcursul vieții. Ghid teoretico-metodologic*. Chișinău: IȘE, tipografia: „Print Caro”. 2019, 228 p. ISBN: 978-9975-48-156-4.
4. BONCHIȘ, E. *Familia și rolul ei în educarea copilului*. Iași: Editura Polirom, 2011, 419 p. ISBN: 978-9734622313.
5. BOWLBY, J. *Crearea și ruperea legăturilor afective*. București: Editura Trei, 2017, 262p. ISBN: 978-606-719-763-1.
6. COSNIER, J. *Introducere în psihologia emoțiilor și a sentimentelor. Afectele, emoțiile, sentimentele, pasiunile*. Iași: Editura Polirom, 2007. 200 p. ISBN: 978-973-46-0681-8.
7. GHERGUȚ, A. *Evaluare și intervenție psihoeducațională. Terapii educaționale, recuperatorii și compensatorii*. Iași: Editura Polirom, 2011, 284 p. ISBN: 978-973-46-1965-8.
8. GOLEMAN, D. *Inteligența emoțională, Ediție: Ed. un 4-a rev.* București: Editura Curtea Veche, 2018, 536p. ISBN: 978-606-44-0072-7.
9. MITROFAN, I.; CIUPERCĂ, C. *Psihologia vieții de cuplu*, f.l., Colecția Alma Mater, București: Editura. S.P.E.R, 2002, 494p. ISBN: 973-8383-13-7.
10. STĂNCIULESCU, E. *Sociologia educației familiale*. Iași: Editura Polirom, 1997. 280 p. ISBN: 973-681-126-3.
11. TEMPLAR, R. *Cele 100 de reguli ale educării copilului*, București: Editura Rentrop, Straton, 2008. 272 p. ISBN: 978-973-722-522-1.
12. JUNG, C.G. *Arhetipurile și inconștientul colectiv – Opere Complete, vol.9/1*. București: Editura Trei, 2014, 512 p. ISBN: 978-973-707-942-8.

DEZVOLTAREA INTELIGENȚEI EMOȚIONALE LA COPII CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Adriana Ciobanu, doctor în psihologie, conf. univ.,

UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Adriana Ciobanu, doctor of psychology, associate professor

"Ion Creanga" State Pedagogical University of Chisinau

<https://orcid.org/0000-0003-3836-3651>

Miluța Ursu, drd, UPS „Ion Creangă” din Chișinău

"Ion Creanga" State Pedagogical University of Chisinau

Miluța Ursu, PhD student,

<https://orcid.org/0000-0002-6473-9176>

CZU: 376:159.942

Abstract

Preschool age is a period of fundamental emotional, social and cognitive acquisition of the child, there are also significant changes in his emotional life. The emotional development of the child has an essential role in every aspect of his general development, but also in his social integration, the socio-emotional skills acquired by the child represent life skills without which the child would not have a harmonious development, necessary for a good adaptation to adult life.

Key-words: emotional intelligence, emotional education, early education, emotional regulation.

Inteligența emoțională, conform lui P. Salovey și J. Mayer (1990) presupune: percepția corectă a emoțiilor, folosirea emoțiilor pentru a facilita gândirea (efectul iradiant al emoțiilor), înțelegerea profundă a semnificației emoțiilor și gestionarea emoțiilor. Reuven Bar-On (2000) vorbește despre inteligența socio-emoțională, luând în considerare factori intrapersonali, interpersonal care contribuie la creșterea adaptabilității, înțelegerii de sine și a celor cu care intră în contact, interacțiuni pozitive cu ceilalți.

„Inteligența emoțională reprezintă aptitudinea de a identifica, evalua și controla propriile emoții dar și pe cele ale persoanelor din jur. Acest tip de inteligență rezidă din capacitatea de a te cunoaște și înțelege pe tine și de a-i cunoaște și înțelege pe ceilalți. Inteligența emoțională este legată de concepte precum iubire, empatie, spiritualitate, și nu are legătură cu coeficientul de inteligență pe care îl știm cu toții - IQ” [4, p. 5]. Într-o singură frază, inteligența emoțională este abilitatea de a identifica, înțelege și gestiona stări și sentimente - atât pe ale noastre, cât și pe ale altora.

D. Goleman (2018) a extins noțiunile de inteligență interpersonală și intrapersonală. Acesta vorbește despre competențe emoționale și sociale, pe care le descrie ca fiind capacități învățate, bazate pe inteligența emoțională [2]:

Inteligența emoțională, numită și EQ sau competențe emoționale, nu reprezintă altceva decât capacitatea noastră înăscută de a recunoaște, exprima, înțelege și regla emoțiile.

Dacă ne referim la educația emoțională, aceasta, începe foarte de timpuriu, mai ales dacă există contexte stimulative, părinții trebuie să fie receptivi față de emoțiile copiilor, să dea dovadă de empatie și sincronizare, să stimuleze discuțiile care să ducă la înțelegerea semnificației emoțiilor.

Conform cercetărilor statistice, competența emoțională este de două ori mai importantă decât abilitățile tehnice sau intelectuale. Dezvoltarea inteligenței emoționale reprezintă înțelegerea și gestionarea emoțiilor pentru a crea relații armonioase cu cei din jur, de aceea este foarte important să dezvoltăm de la etape timpurii și această latură a copilului.

Perioada optimă de învățare a abilităților emoționale și deci de dezvoltare a inteligenței emoționale este dată chiar de primii ani din viața copilului, astfel, perioada prescolarității este esențială, deoarece atunci copiii învață vocabularul emoțiilor, asocierea dintre emoții și contexte de viață, exprimarea facială a emoțiilor, modalități de reacție la emoțiile celor din jur.

Vârsta preșcolară constituie perioada în care se produc schimbări în viața afectivă a copilului. Emoțiile și sentimentele preșcolarului însoțesc toate manifestările lui, fie că este vorba de jocuri, de cântece, de activități educative, fie de îndeplinirea sarcinilor primite de la adulți. Ele ocupă un loc important în viața copilului și exercită o puternică influență asupra conduitei lui.

Importanța și metodică dezvoltării emoțiilor și sentimentelor în diverse feluri de activități a preșcolarilor sunt dezvăluite în lucrările pedagogilor R. Burre, G. Godina, S. Kozlova, A. Coșeleva, Strelkova, A. Suslova, A. Satova etc.

Cercetările din domeniul psihologiei dezvoltării au dovedit faptul că nu este suficient să dezvoltăm abilitățile intelectuale ale copiilor. Studii care au urmărit copii începând cu primii ani de viață și până la vârsta adultă au indicat faptul că abilitățile copiilor de a-și conștientiza trăirile emoționale, de a le gestiona în mod adecvat sau de a-și face prieteni, sunt cel puțin la fel de importante ca și abilitățile intelectuale (inclusiv pentru reușita școlară).

Inteligența emoțională din viața adultă își are originea în dezvoltarea competențelor emoționale și sociale în perioada preșcolară, aceasta fiind o perioadă de achiziții fundamentale în plan emoțional, social și cognitiv. Ca urmare, aceasta este perioada cea mai indicată pentru dezvoltarea și optimizarea competențelor emoționale și sociale esențiale pentru funcționarea și adaptarea în viața adultă.

Studiile de specialitate afirmă în mod hotărât că inteligența emoțională reprezintă principalul factor de predicție privind reușita în viață.

Performanța școlară este binevenită dar nici pe departe suficientă. Statisticile ne arată că foarte mulți dintre foștii elevi, nici pe departe străluciți, sunt astăzi adulți realizați atât pe plan profesional cât și pe plan personal.

Cum arată un copil inteligent emoțional?

Copilul inteligent din punct de vedere emoțional:

- este conștient de emoțiile sale,
- recunoaște emoțiile celor din jur,
- comunică ușor despre ceea ce îl interesează sau îl preocupă,
- știe să spună NU fără să-i rănească pe ceilalți,
- are un bun management al emoțiilor negative,
- are comportamente rezonabile chiar și atunci când lucrurile nu merg așa cum și-ar dori și nu abandonează o activitate, nici atunci când devine dificilă,
- are bine dezvoltat sistemul motivațional- de pildă, nu face unele activități doar pentru că i-ai cerut tu să le facă sau doar când stai lângă el și îl supraveghezi, ci le face pentru că a înțeles că sunt utile pentru propria dezvoltare și îi oferă beneficii,
- este sigur pe el în majoritatea situațiilor, iar atunci când simte că nu se descurcă, cere ajutorul,
- se adaptează rapid la situații/ persoane noi,
- nu îi este teamă să pună întrebări sau să își afirme preferințele,
- are prieteni cu care se relaxează dar de la care deopotrivă învață modele noi de comportament.
- inteligența emoțională este capacitatea: de a simți sentimentele (frica, bucurie, furie, tristețe) și senzațiile sale corporale (tensiune, destindere, prospețime, căldură, zgomote, contactul pielii, etc), de a fi conștient de toate aceste senzații și sentimente,
- de a le exprima
- de a le identifica
- de a le comunica cuiva
- de a controla și a amâna impulsurile pentru un beneficiu mai mare sau ami important
- de a recunoaște ce depinde de sine și ce aparține celui alt

Emoțiile și sentimentele copilului cu CES însoțesc toate manifestările lui, fie că este vorba de jocuri, de cântece, de activități educative, fie de îndeplinirea sarcinilor primite de la adulți. Ele ocupă un rol important în viața copilului și exercită în același timp o puternică influență asupra conduitei lui.

Competența emoțională pe care o dobândesc copiii desemnează abilitatea acestora de a-și gestiona emoțiile, precum și de a recunoaște și de a se adapta la emoțiile celorlalți. Pentru a

favoriza o bună adaptare socială și menținerea unei bune sănătăți mintale, copiii trebuie să învețe să recunoască ce simt pentru a putea vorbi de emoția pe care o au. Sunt autori care vorbesc de faptul că mulți copii își blochează emoțiile pozitive firești care i-ar putea ajuta să reușească sau care le-ar putea reduce din eforturile cognitive irosite. Emoții care pot fi pozitive (bucurie, simpatie, entuziasm, siguranță etc), ele apar atunci când ceea ce îți dorești corespunde cu ceea ce se întâmplă. Emoții negative (frica, vinovăție, gelozie, dezamăgire, supărare etc) ele apar atunci când ceea ce îți dorești nu corespunde cu ceea ce se întâmplă. Modul în care un copil învață cum să recunoască emoțiile, să le exprime, să le înțeleagă și să le regleze, îi ajută ulterior să creeze și să mențină relații de lungă durată, să se adapteze la creșă/grădiniță/școală, să prevină diferite probleme de comportament, să își dezvolte încrederea de sine și capacitatea de a fi empatic (învață să identifice emoția unei persoane pentru a putea în felul acesta să răspundă corespunzător).

Copiii au nevoie să experimenteze aceste emoții în mediul în care se simt în siguranță. Astfel vor începe să înțeleagă cine sunt, ce simt și ce se ascunde în spatele reacțiilor lor.

„Recunoaștem că mulți dintre elevii cu CES întâmpină dificultăți în reglarea emoțiilor negative, distructive. S-a constatat o corelație între emoțiile negative și indisciplina școlară, chiar delincvență. De aici rolul pe care îl pot juca profesorii în reducerea influenței provocatoare a emoțiilor negative, în asigurarea unei socializări normale a copiilor în școală sau în mediul proxim. Tot acești autori vorbesc despre influențe vizibile în relația dintre emoțiile negative și fenomenele de agresivitate, violență - de tip bullying, conflict între elevi, abandon școlar și alte evenimente neplăcute. Invocăm, în special, calitatea scăzută a valorilor comportamentale, în tot ce numim reactivitate socioemoțională de noncalitate., [3, p. 18].

Neglijarea identificării calității spectrului emoțional de către profesori, dar foarte adesea și de către părinți are efecte negative, pe termen scurt, mediu sau lung asupra rezultatelor învățării cognitive, chiar motrice. Se lărgește astfel sfera impactului negativ, între care amintim; slaba proiectare a evenimentelor instruirii, slabul potențial de mobilizare a atenției, nepriorizarea obiectivelor educaționale, slaba stimulare a consilierii în strategia atingerii unor performanțe așteptate, neasigurarea calității feedbackului cu privire la amplitudinea greșelilor, a calității retenției, transferului sau a progreselor în alte domenii ale cunoașterii.

Sigur, emoțiile nu pot fi întotdeauna evaluate explicit și interpretate corect ca factori cu consecințe pozitive și/sau negative, ceea ce semnifică, simplificat, că modelul motivațional emoțional al instruirii nu este operant în acțiunea de control.

Cunoscând că o parte din tinerii cu dizabilități au probleme de comportament și că acestea sunt din cauza emoționalității negative și lipsei capacității de reglare emoțională, putem afirma că reglarea emoțională este asociată cu o competență socială sporită, operaționalizată; comportament adecvat din punct de vedere social, popularitate, comportament prosocial sau comportament agresiv. Printre elevii dificili sau cu probleme de conduită cauzate de stări emoțional-afective înțelegem interlocutori prezenți în actul instruirii/educației cu manifestări frecvent negative în comunicare, relaționare, interacțiune sau acțiuni evaluate ca vulnerabile.

Cu privire la analiza cauzelor reale/motivelor mai mult sau mai puțin conștientizate, la nevoia de cunoaștere și de dezvoltare a unor relații pozitive, precum și a unor intervenții

dialogate adaptate situației elevului/elevilor respectiv/i, se impune respectarea unor criterii valide, normale, diplomatice.

O condiție de bază a dezvoltării armonioase a personalității elevului, a succesului la școală o constituie și climatul psihic în care acesta lucrează. Dar climatul psihic nu se realizează întotdeauna cu succes. Conflictele, umilința, teama, jignirea, lipsa de respect față de acesta etc., nu pot constitui un climat favorabil. De aceea e necesar să se pună accent pe crearea unei atmosfere calde, echilibrate, prielnice activității instructive-educative. Aceasta fiind o condiție indispensabilă pentru reușită.

Inteligența emoțională, este aceea care facilitează, climatul psihic, optim, de dezvoltare, motivând comportamentul și activitatea elevilor, dar și activitatea pedagogică a profesorului de sprijin. Prin aspectele sale adiacente, inteligența emoțională, influențează procesul instructiv-educativ al profesorului asupra elevilor cu cerințe educaționale speciale, în rezultate bune, motivându-le pozitiv necesitatea de a învăța, felul de a se comporta, ajutându-i să-si atingă scopurile propuse, să-și dezvolte personalitatea.

Dezvoltarea relațiilor emoționale interpersonale pozitive între cadre didactice și elevi cu cerințe educaționale speciale, reprezintă elemente esențiale ale activității în clasă. Următoarele cerințe sunt necesare pentru competența relațională a cadrului didactic în mediul colectivului de elevi dintr-o clasă unde se găsesc și copii cu diferite dizabilități [3, p. 93-94]:

a. Cultivarea unei relații de prietenie cu manifestări emoționale firești reprezintă o normă discretă la nivelul conduitelor umane care va avea efecte pozitive mai târziu, în adolescență, în tinerețe și la maturitate;

b. A accepta emoțional compania altor copii de vârstă școlară mică, mijlocie și mare, în preadolescență, adolescență, tinerețe și chiar ca adult reprezintă și cerința unui apel educațional firesc, important, pornind de la propria familie, precum și de la legarea de prietenii bazată pe trăiri emoționale integrative, modelatoare, în spectru tot mai larg, dar cu selecție atentă și a altor stări emoționale pozitive.

c. Conștientizarea criteriilor de evaluare a calității stării emoționale manifestate de elevi în clase. R. Schnerer vorbește de emoții ca procese multinivelare complexe, cu multiple componente și multicauzalitate, invocă drept criterii evaluative următoarele repere, în configurații personalizate:

- noutatea apariției, urmare posibilă a unei/ unor schimbări de situații sau contexte;
- agreabilitate sau dezagreabilitate producătoare de plăcere intrinsecă sau de respingere;

- relevanța trăirii acestei stări emoționale adecvate și proporționale cu nevoile subiectului, cu statutul său, cu experiențe facilitatoare sau dimpotrivă;

- capacitatea subiectului de a face față, de a putea controla confruntarea cu astfel de emoție [3, p. 93-94].

„Educația este un proces extrem de complex și de profund. Educația bazată pe inteligența emoțională pornește de la faptul că totalitatea acțiunilor-atât cele importante cât și cele mărunte permit crearea unui echilibru sănătos în relațiile cu copiii. Acțiunile trebuie să pună accent pe importanța sentimentelor și să ne ajute pe noi și pe copiii noștri, să ne ținem sub control emoțiile, în loc să acționăm impulsiv sau să ne lăsăm copleșiți de sentimente”[1, p. 39]. Se conturează astfel în planul instruirii și educării copiilor cu CES orientări didactice cu potențial afectiv. Sunt de reținut cele cu valoare relevantă, precum:

- înțelegerea mai bună a relațiilor între cogniție și afectivitate;
- înțelegerea corectă a modului în care afectivitatea însoțitoare a procesului instruirii poate influența comportamentul în procesul învățării, cu reflecții în self-conștiință și self-concept;
- descrierea clară a relațiilor între domeniul afectiv și obiectivele cognitive de bază ale instruirii și învățării, între abilitățile și atitudinile față de calitatea curriculumului școlar.

T.B. Brazelton (1992) ajunge la concluzia ca acei copii care sunt aprobați și încurajați de părinți de la naștere, vor avea mai mult succes decât cei care sunt respinși, criticați, neglijați, aceștia din urmă fiind candidați la eșec. T.B. Brazelton arată că felul cum învață un copil este în directă relație cu inteligența emoțională. Pentru a fi orientat spre succesul personal trebuie îndeplinite următoarele condiții: încredere în sine, curiozitate, intenționalitate, autocontrol, capacitate de a iniția și întreține relații, capacitate de a comunica și cooperare/ conlucrare [5, p 181].

Așadar, copiii învață despre emoții și modul în care acestea pot fi gestionate corect în contextul interacțiunilor sociale. Experiențele lor în relațiile cu ceilalți îi ajută să învețe despre regulile de exprimare a emoțiilor, despre recunoașterea lor, despre reglarea emoțională.

Educarea inteligenței emoționale este cheia unui parenting eficient – condiție a dezvoltării armonioase a copiilor și menținerii sănătății mentale.

BIBLIOGRAFIE

1. ELIAS, M., TOBIAS, S., FRIEDLANDER, B. *Inteligența emoțională în educația copiilor*. București: Editura Curtea veche, 2011, 272 p. ISBN 9789736698347.
2. GOLEMAN, D. *Inteligența emoțională*. București, Ed. Curtea Veche, 2018, 536 p. 978-606-44-0072-7.
3. NEACȘU, I., SUDITU, M. *Educația emoțional-afectivă*. București, Ed.Polirom, 2020, 212 p.ISBN: 978-973-46-8334-5.
4. PĂTRAȘCU, D. A., TOCAN, M., (COORD.) *Copii fericiți – adulți de succes. Inteligența emoțională se învață*. Ghid metodologic de bune practice, Ed. Sfântul Ioan, 2017, 218 p. ISBN 978-606-8860-46-6.
5. ROCO, M. *Creativitate și inteligență emoțională*. Ed Polirom, 2001, 246 p. ISBN 973-683-654-1.
6. SACALIUC, N. *Dezvoltarea socio-emoțională a preșcolarilor. Suport de curs*. Bălți, 2019, 85 p.
7. STĂNCULESCU, E. *Stimularea inteligenței emoționale a copiilor*. În: *Psihologia copilului modern*, G. Pânișoară (coord). Iași: Ed. Polirom, 2011, ISBN 978-973-46-2126-2.
8. YEUNG, R. *Dezvoltarea inteligenței emoționale*. București, Ed. Meteor Press, 2012, 143 p. ISBN 978-973-728-495-2.